

יאני אבידוב (1891-1970): ההעפלה היבשתית, מיוון ומצפ' אפריקה

מאת: יהודה בן-צור (השלמות: צבי בן-צור)

בשנת 1947, מ-7 בינואר עד 6 בספטמבר, ניהל **זאב וניה הדרי-פומרנץ**, יד ימינו של ראש 'המוסד לעליה ב' **שאול מאירוב-אביגור**, רישום בכתב-יד של שיחות הטלפון נכנסות/יוצאות במטה 'המוסד' בפאריס. כעבור למעלה מ-40 שנה הוא פרסם את היומן¹ והוסיף 'מבוא' ואת רשימת פעילי המוסד לעליה ב' המוזכרים ביומן. על אף פעילותו הרבה של **יאני, המכונה 'נסין'** – שבין היתר היה ממונה על שלוחות 'המוסד' ביוון וצפון אפריקה – הרישום לגביו ברשימה הינו דל ביותר: "**נסין** – **יאני אבידוב פעל מטעם המוסד בהפלגות מאלג'יריה. חבר מושב נהלל**" (ב-1955 פרסם יאני את הספר 'נתיבים נעלמים', בהוצ' 'עם עובד'. כל הציטוטים באותיות כחולות ללא ציון המקור, הינם מספר זה).

עליה ב' יבשתית – 1944-5²

דמשק, לאחר כיבושה של סוריה ע"י צבאות בעלות הברית באמצע 1941, הפכה למרכז אליה הגיעו מבקשי עלייה מלבנון, עיראק, טורקיה ואיראן. ממנה יצאו קבוצות מעפילים קטנות לעבר הגבול, אותו חצו בחשאי בצעידה לילית. עד אמצע 1943 הייתה ההעפלה היבשתית דרך גבול הצפון דלילה ביותר – סדר גודל של עשרות מעפילים לחודש בלבד, והיא התבססה על שכירת שירותם של מבריחי גבול "מקצועיים". בשלב זה סייע הפלמ"ח בהעברת המעפילים, אחרי שחצו את הגבול, אל פנים הארץ. באמצע 1943 החלה התעוררות בהעפלה היבשתית, עם הצטרפות הפלמ"ח למשימת הברחת הגבול. לצורך המשימה הקים הפלמ"ח את "החוליה" – יחידת פלמ"חאים קטנה שעסקה בהברחת מעפילים לארץ דרך גבול הצפון³. בעקבות ההסדר בין 'המוסד' והפלמ"ח שופר מאד ביטחונם האישי של המעפילים בשלב הקריטי של מעבר הגבול וכך הונח הבסיס להרחבה ניכרת של הפעילות (אם כי יש לציין שנמשכה העסקתם הלא בטוחה של מבריחים ערבים, לצורך הבאת המעפילים מדמשק לגבול). "החוליה" פעלה מסתו 1943 עד תחילת 1946 (מועדים משוערים). תחילה היו חבריה מבוזרים בקיבוצי הסביבה, אך החל מיוני 1944 הם רוכזו בבסיס אחד שמיקומו בקיבוץ איילת-השחר. ההערכה המקובלת היא שבמאות הגיחות שביצעו חברי "החוליה", שהיו יוצאים לילה-לילה אל הגבול ומסייעים למעפילים לחצות אותו, הגיעו לארץ כ-5,000 מעפילים.

בעקבות הנסיגות הגרמניות בחזית המזרחית ושחרור חלקה הדרומי של איטליה, החליט 'המוסד' במהלך 1944 להגביר את הפעילות, שנקטעה בתחילת מלה"ע ולהכשיר קאדר שיצא לארצות המוצא. **יאני** נענה לקריאה והשאיר את המשק בנהלל על כתפי בנו הצעיר **איתן** (בנו הבכור **דודיק**, הקדים אותו והתגייס לבריגאדה העברית בצבא הבריטי). המשימה הראשונה שהוטלה עליו הייתה לרכז את ההעפלה היבשתית מסוריה, והוא יצא לסוריה בקיץ 1944. יד ימינו במשימה היה **עקיבא פיינשטיין** מראש פינה – איש 'המחלקה הסורית' של הפלמ"ח שכבר במהלך 1943 החל לפעול מטעם 'המוסד' בסוריה בארגון ההעפלה משם.

¹ "המוסד לעליה ב' – יומן מבצעים * פאריס 1947", הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון, 1991.

² על העלייה היבשתית דרך גבול הצפון ראה תוספת פרטים בכתבה בנושא המפורסמת באתר – הקש **כאן**
³ הפלמ"ח'ניק חיים חפר היה חבר בחוליה; בהשראת פעילותו בה כתב את השיר 'בין גבולות': "בין גבולות, בין הרים ללא דרך, בלילות חשוכי כוכבים / שיירות של אחים בלי הרף, למולדת אנו מלווים".

גולת הכותרת של פעילות יאני בסוריה, שנמשכה כשנה, הייתה החלטתו להעלות ארצה ילדים צעירים ללא משפחותיהם, להערכתו "המספר המשוער של ילדים הנכונים לעלות היה כ-1,000". הגשמת ההחלטה נתקלה בקושיים רבים. פניותיו ל"מוסד" לא נענו, משום שהקולטים המיועדים בארץ – מושבים וקיבוצים – "היטו לקבל ילדים קטנים בכלל ומוזנחים, מלוכלכים וחולים בפרט ובייחוד בלא קבלת תקציב לכיסוי הוצאותיהם". יאני החליט להסתכן ולחזור ארצה כאחד המעפילים ע"מ לשכנע את המוסדות השונים. הוא התדפק על כל הדלתות עד שלבסוף "עלית הנוער" הביעה נכונות לאשר קליטת 40 ילדים במסגרת שלה, בתנאי... שהוא יצליח לשכנע את אחד הישובים לקלוט אותם. משלא הצליח בכך, הוא פנה לביתו ובעזרת אשתו, שהייתה חברת ועד נהלל, נתקבלה החלטה חיובית "לאמץ 40 ילדים וכול הוצאותיהם עליו [על המושב]". בשובו לדמשק התברר לו שסאת הקשיים לא הסתיימה "קשה ביותר היה לשכנע את ההורים להפקיד בידינו את ילדיהם. גם בבירות וגם בדמשק סירבו האמהות אף לשמוע על ניתוק מילדיהן". בשיטות לא מקובלות הוא הצליח לשכנע 40 משפחות בחלב. ההדים החיוביים בדבר הצלחת קליטת הילדים בארץ שכנעה הן את המשפחות בחו"ל והן את התנועה הקיבוצית בארץ ולדברי יאני "מאות ואלפים ילדים שלחנו בתנופת הפעולה הזאת".

אחד המשלוחים שכלל כ-100 עולים, נכשל כליל עקב הלשנה של אחד ממורי הדרך הערבים. עקיבא הצליח לברוח ממארב של עשרות שוטרים סוריים בקרבת הגבול, אך חולית הפלמ"ח שבאה לקבל את קבוצת העולים נפלה לידיהם. "למרבת האסון, היה בידיהם כל הדואר שנשלח מהארץ אל החבר 'נסין' – הכינוי של יאני, שנגזר משם אשתו, ניסה. חברי החוליה נחקרו ועונו באכזריות ולבסוף נכלאו בדמשק, אך גם הם לא ידעו מי זה החבר 'נסין'. אנשי הבולשת הבריטית 'סי-אי-די' הגיעו למסקנה שבסוריה קיימת קבוצה גדולה העוסקת בעליה הבלתי-לגלית ובראשה עומד "האדון נסין". אכן יאני עמד בראשה, אך לרשותו עמד רק עוזר אחד, עקיבא ואילו הבריטים, שנאשו מלשים את ידם על "הכנופיה", תגברו את שמירת הגבולות. "תחת לחץ העובדות האלו נפסקה העלייה לחלוטין".

בשלב זה הגה יאני את הרעיון להיעזר בפלוגת 'הטרקטוריסטים' - חיילים יהודים בצבא הבריטי - שפעלה בלבנון וסוריה. הוא פנה לחיים, חבר קבוצת גבע מהבולטים בפלוגה "יוחד חיפשנו דרכים, כיצד להפוך פלוגת-צבא זו... לגוף מבצע של עליה ב'. הדבר לא היה קשה. רוב אנשי הפלוגה הציעו את עצמם...". מעת לעת היו 2-3 מכוניות-משא צבאיות ובראשן "קצין" עם תעודות-מסע מזויפות מובילות קבוצת עולים לאחד מישובי הצפון, בעיקר לקיבוץ דן. עד מהרה הורחבה המסגרת והיא כללה גם עולים מעיראק⁴, פרס ותורכיה. הבריטים, שלא סמכו על הסורים והלבנונים, העבירו את חיל הספר הירדני לשמירת גבול הצפון. באוקטובר 1945 נתפסה ע"י מחלקה מחיל הספר קבוצת עולים בשערי כפר גלעדי. חברי הקיבוץ נחלצו לעזרתם בעזרת רבים מהישובים הסמוכים ונתקלו באש חיה, ממנה נפצעו כמה חברים⁵, אך קבוצת העולים שהצליחה להתערב בין חברי הקיבוץ נחלצה ממעצר. בשלב זה, לאחר מלה"ע, הגבירו הסורים את חיפשיהם אחר "האדון יאני מפלסטינה", שהשתמש בדרכונו המקורי בשם יעקב אוסטרובסקי יאני והוא נאלץ לחזור ארצה. לדבריו "פעולת העלייה לא נפסקה אף ליום אחד, כבר בראש הנקרה, בדרכי ארצה, פגשתי בבן-נון⁶... כשהוא נחפז עתה לסוריה למלא את מקומו". בהתייחסו לתקופת פעילותו נהנה יאני לציין כי: "אם יבוא אי פעם ספר זה לידי מנגנון הבלשים של האימפריה הבריטית, ייווכחו כי... לא עמדו בתחרות עם איכר יהודי ערמומי".

⁴. אנצו סרני, היה ראשון השליחים, שהגיע לעיראק ב-1942 ועורר את "היסוד להכרה ציונית בקרב יהדות בבל".

⁵. בין הפצועים היה גם מ"מ הפלמ"ח, שייקה ברוט.

⁶. כינוי של בהרב-רבינוביץ יושע, שבשנת 1946 היה מפקד אונית המעפילים 'הגנה'.

סיכום. אין בידנו נתונים מדויקים על העלייה היבשתית. "שאל אביגור העריך את מספר העולים הבלתי-לגאליים מארצות האסלאם ב-8,700 מתוך 115,000 [שהעפילו ביבשה, ים ואוויר]. מאוצות המזרח עלו 7,500 בדרך היבשה".⁷

עליה ב' – יוני – 1946

בקיץ 1945 חזר המושב'ניק לנהל ולדבריו "הסתערתי על העבודה במשק", אך כבר באוקטובר הזמין אותו דויד'קה נמרי "לעזור בהורדת מעפילים מאוניה שעמדה להגיע" לחוף שפיים. לדברי יאני "בלילה הזה נתלשתי שנית מביתי וממשפחתי על מנת להפליג אל מעבר לים, בלי לדעת עוד בבירור לאן ומתי"⁸. במאי 1946 הגיע יאני ליוון כמחליף של **שורץ-שבט לוי** שהיה מנהל שלוחת 'המוסד לעליה ב'. משלוחה זו שוגרה בנובמבר 1945 הספינה 'ברל כצנלסון' ולמזלו של יאני הייתה האוניה 'חביבה רייק' בשלבי הכנתה בעת הגעתו ולדבריו, "היה לי זה השיעור הראשון אשר קבלתי מלוי בהברחת אוניות". לוי, מותיקי המלווים לפני מלה"ע ה-II, באוניות 'אטראטו', 'ארטימיזיה' ו'ולוס', ולאחר המלחמה מבכירי 'המוסד לעליה ב', היה מורה מצוין.

בנימין "בן" ירושלמי

הספינה 'חביבה רייק' ו'רפי'. למזלו של יאני הוא גילה בשלוחה את **בן**, צעיר ממוצא תורכי ער ומהיר תפיסה, ששלט בכל שפות האזור והיה מוכר בכינוי 'קפטן פדרו' "לאורך כל חופי הים היוני והאדריאטי"⁹ (כינויו "הפורמאלי" היה 'מוסד' היה 'דרומי'), שעד מהרה הפך ליד ימינו. בנוסף לבן עמד לרשותו של יאני 'גדעוני' עם מערכת "תוצרת בית". בעבודה מאומצת של לוי, יאני ובן יצאה ב-2 ביוני 1946 מחוף כף סוניון 'חביבה רייק' עם 343 מעפילים, בלוויית הספינה 'רפי' עם 119 מעפילים. שתיהן נשאו את שמות צנחני הישוב, **חביבה רייק ורפאל (רפי) רייס**, שנרצחו ע"י הנאצים. בהגיען סמוך לחופי הארץ, הועברו מעפילי 'רפי' ל'חביבה רייק' והצוות היוני (למעט המכונאי הראשי) הוחזר עם 'רפי' לפיראוס. 'חביבה רייק' המשיכה בדרכה באמצעות צוות ימאי הפלי"ם עד שנתפשה ב-8 ביוני ע"י הצי הבריטי והמעפילים נעצרו במחנה עתלית. סיפורה המורחב, ראה באתר ההעפלה הפלי"ם.

הנרייטה סאלד

הספינה 'הנרייטה סאלד'. לאחר עזיבתו של לוי, ריכז יאני את מירב מרצו באיתור ילדים יתומים, ניצולי השואה, בכל רחבי יוון. 'הג'וינט' נענה לפנייתו להקים מחנה שיכיל כ-1000 ילדים "ואת מאות הילדים – כ-400 בני 6 עד 14 – ריכזנו ב"מחנה הנופש" שעל חוף הים, על מנת לזכותם ראשונים בעליה". במקביל הוחל ברכישת אוניה והכנתה באמצעות **ספירו גאגאניס** – בעל אוניות יוני שזכה לכינוי 'האווז', שכבר ב-1945 סייע למוסד לעליה ב' ברכישת הספינות 'גבריאלה' ו'ברל כצנלסון'. ב-30 ביולי 1946, כחודשיים לאחר הפלגת 'חביבה רייק' - שגם אותה הכין 'האווז' - הושלמה הכנת ספינת-עץ קטנה, בעלת תפוסה של כ-150 טון, ששמה הוסב ל'**הנרייטה סאלד**'¹⁰ והיא יצאה לדרכה. כ-40% מ-546 המעפילים היו ילדים ונערים צעירים, ביניהם 28 תינוקות. בדומה להפלגת 'חביבה

⁷ באדיבות 'מכון בן-צבי' לחקר קהילות ישראל במזרח.

⁸ בחודשי ספט-אוק' 1945 הצליחו 3 ספינות להוריד את המעפילים בחוף שפיים.

⁹ הכרת את **בן** בפעילות העפלה והרכש בשנים 1947-8 באיטליה-יוגוסלביה. י. ב-צ..

¹⁰ בשנת 1933 מונתה **הנרייטה סאלד** למנהלת עליית הנוער – וזכתה לכינוי "אם היישוב".

רייק', גם הפעם התלוותה אליה הספינה 'רפי'. מסעה היה גדוש אירועים מצמררים, החל בתקלה טכנית שחייבה קבלת חלקי חילוף מפיראוס, שיטוט בגרירה ע"י 'רפי' בין איים שכוחי-אל - ובעיקר חסרי מי-שתייה - בהמתנה להגעת חלקי-החילוף וסיים בסערה, שמוטטה חלק מדרגשי השינה. לאחר עיכוב שנמשך כשבוע ימים, תוקנה התקלה וחודש המסע ארצה. בהתאם לתכנון הועברו המעפילים מ'רפי' להנרייטה סאלד', שנתפשה ע"י הצי הבריטי ב-12 באוג' 1946, אלא שהפעם הם גורשו למעצר בקפריסין. יאני המודאג והדואג, מצא לנכון לפרט בספרו את קורות אותו שבוע בהרחבה.

לאחר תפישת 'הנרייטה סאלד' הגביר המודיעין הבריטי את מאמציו לאתר את פעילי 'המוסד' ביוון. למזלם של יאני ובן ירושלמי הם שהו ביוון עם ויזות יווניות כשרות והיוונים גילו אהדה לנושא ההעפלה, שהתבטאה גם בסיוע לפעילותם. בסוף יוני 1946 הוטל על יאני לתדלק את האוניה 'הגנה' לאחר שסיימה להעביר כ-1,000 מעפילים לאוניה 'ביריה' בסמוך לקפריסין. מאחר והיא הייתה אמורה להמשיך לנמל באקר ביוגוסלביה¹¹ היה הכרח לצייד אותה במפת המיקוש של הים האדריאטי. איש בולשת יוני שעבד במשרדי המודיעין הצבאי הבריטי העביר ליאני את המפה וסירב לקבל תשלום. המפה הועברה להגנה' באי מילוס, בו נערך התדלוק, אך יציאתה ליוגוסלביה התעכבה בשל הידיעה – שהתבררה לאחר מכן כשמועת-שווא - על מחלת דבר שנתגלתה בגופו של אחד המעפילים שהועברו ל'ביריה' והוחלט לערוך בה חיטוי חמור.

אבא ברדיצ'ב, הצנחן שנרצח ע"י הנאצים

האוניות 'כנסת ישראל' ו'אבא ברדיצ'ב'. בסוף אוגוסט 1946 הופנתה אונית-המשא היוונית Anna, ששמה הוסב לאחר מכן ל-Luchita והייתה בעלת תפוסה/הדחק של 2,800 טון, לשלוחת 'המוסד' ביוון על מנת להכינה להובלת מעפילים. הייתה זו אונית המעפילים הגדולה ביותר שנרכשה ע"י 'המוסד' עד אז ויאני העריך שניתן יהיה לקלוט בה כ-4,000 איש. רכישתה "החלה במזל של חוסר כסף. 3,000 לירות הזהב שולשלו זה כבר לכיסוי של 'האוז' ועוד נשארנו חייבים לו סכום לא מבוטל. הוא נאות לבקשתנו לא לעכב עוד את יציאת האוניה...". במקביל, הועמדה לרשותו של יאני אוניה נוספת Agia Anastasia, בעלת קיבולת של כ-1,000 איש. הכנת שתי האוניות, ששמן הוסב ל'כנסת ישראל' ו'אבא ברדיצ'ב', בנמל פיראוס נמשכה זמן רב. ורק בסוף אוקטובר הן הצליחו לחמוק מהמעקב של המודיעין הבריטי ולצאת, בנפרד, לעבר נמל באקר ביוגוסלביה בפיקודו של בן ירושלמי, שהתלווה למשט על מנת לסייע בהשלמת הכנת האוניות. מיד לאחר יציאתן מהנמל חל עיכוב נוסף "אנשי הצוות הודיעו שלא יזוזו [ימשיכו בהפלגה] עד אם יתקבל האות [אישור] שאמנם הכסף [התשלום עבור רכישת האוניה] שולם. תכפו עלי הודעותיו והפצרותיו של בנימין באלחוט ואני... הרצתי שוב מברקים לפאריס [מטה 'המוסד' באירופה] ולא רץ... אחרי שידולים רבים הסכים 'האוז' שהכסף ישולם לסוכנו בארה"ב. הרצתי מברקים אל ש. [כנראה זאב שינד], האחראי לעבודתנו בארה"ב והלה הזדרז וענה מיד, כי הכסף שולם. על כך שלח 'האוז' את האות והאוניות יצאו לדרך".

עד מהרה התברר שהכסף לא שולם עדיין¹², אך בינתיים האוניות הגיעו ליוגוסלביה. לאחר השלמת ההכנות הן יצאו ב-8 בנוב' 1946 בדרכן ארצה, 'כנסת ישראל' עם 3,380 מעפילים ו'אבא ברדיצ'ב' – מצנחני הישוב שנרצח ע"י הנאצים - עם 456 מעפילים. עד מהרה

¹¹. בטעות ציין יאני שהאוניה 'הגנה' נשלחה לרומניה. י. ב-צ.

¹². יאני - "לא ידעתי שאת הכסף יקבל 'האוז' רק כעבור שנתיים... בבירת מדינת ישראל... כשהוא אורחה הנכבד, שעזר בימים קשים בהעלאת פזורי העם וביצירת המדינה".

נדם המנוע של 'אבא ברדיצ'ב' והיא נסחפה אל סלעי החוף. בסיוע השלטונות היוגוסלבים הצליחה 'כנסת ישראל' לקלוט את כל הניצולים ולהמשיך במסעה ארצה. בשלב זה אמור היה בן ירושלמי לרדת מהאוניה ולחזור לאתונה, אך המעפילים "ביקשוהו להיות נציגם בקונגרס" הציוני שנערך בבאזל בדצמבר 1946. ב-26 בנוב' 1946 היא נתפשה ע"י הצי הבריטי לאחר ש-3 מעפילים נהרגו במהלך קרב ההשתלטות. את סיפורן של האוניות ניתן לראות באתר הפלי"ם. **'רפיח'**. בנוסף לשתי האוניות הנ"ל, נשלחה ליוגוסלביה אוניה שלישית, אף היא מ"מוצא יוני" ולדברי יאני "...הפך בנימין לאדמירל של צי בן שלוש אוניות". בשלב זה, נותר יאני עם עוזר אחד בלבד בפיראוס ולדבריו: "כל נטל העבודה וסיומה, הוטל על עוזרנו הנאמן אשר זה כבר הצטרף לחבורתנו. היה זה אדם יוני, נוצרי; קראנו לו בשם "נספח" ... הייתה זו דמות מופלאה של אחד מחסידי אומות העולם. עליו הטלנו את סידור העניינים השוטפים... כן קיבל על עצמו את חיסול הבית והרכוש שלנו" (לאחר הפסקת פעילות 'המוסד' ביוון בלחץ הבריטים בסוף 1946).

Athina האוניה השלישית בעלת תפוסה/הדחק של כ-650 טון, שכינויה 'נסינה'¹³, נרכשה אף היא באמצעות 'האוז' והכנתה הראשונית בנמל פיראוס הסתיימה במחצית אוקטובר 1946. בשלב זה סוכם שהיא תועבר לאי Sapienza - מבחינת 'המוסד', ע"מ להרחיקה מעיני המודיעין הבריטי ומבחינת 'האוז', ע"מ להחזיקה בידי עד להשלמת התשלומים. צוות המלווים שנשלח ע"י יאני לאוניה השתלט עליה ובאיומי אקדח השיט אותה לעבר יוגוסלביה. בשלב זה זומן יאני ע"י ראש 'המוסד' לעליה ב', **שאול מאירוב-אביגור** למפגש פעילי ההעפלה שנערך במהלך הקונגרס הציוני בבאזל¹⁴.

עוד לפני יציאתו מיוון לבאזל דווח ליאני שהאוניה, ששמה הוסב ל'רפיח', "הפליגה [ב-26 בנובמבר] מחופי יוגוסלביה ועל סיפונה כ-800 מעפילים". יאני הגיע לבאזל בעיצומו של הקונגרס בתחילת דצמבר 1946: "**הרצפלד** בנאומו יצא בזעקה לעליה... בסיום נאומו ניגש אלי **שאול מ. [מאירוב-אביגור]**... בחשאי ובכובד ראש עמוק לחש על אזני... 'נסינה' טבעה... האוניה נזרקה לסלעים ליד אחד האיים היוניים. גורל האנשים עדיין לא ידוע". כבר ביציאתה מנמל באקר נקלעה 'רפיח' לסערה כבדה ומתמשכת. בדרכה היה עליה להגיע לאי קמילה, אחד מאיי הדודקנז, לפגישה עם ספינה קטנה שהייתה אמורה לספק לה דלק ולהתלוות אליה עד סמוך לחופי הארץ ע"מ לקלוט את הצוות ולהחזירו ליוון. הספינה לא נמצאה וע"כ הוחלט לחפשה באי הסמוך, סירנה. תמרון לא מוצלח של רב החובל היוני, בתנאי רוח סערה חזקה במפרץ שלא היה מוכר לו, הוביל להתנפצותה על סלעי האי ב-7 בדצ' 1946. 8 מעפילים טבעו והיתר מצאו עצמם באי שומם¹⁵ וצחיח. למרבה המזל, 'הגדעוני' שהיה גם טכנאי מעולה, הצליח לפרק את המשדר ספוג מי הים המלוחים ולשדר לתחנת 'המוסד' באתונה. "בארץ עלה בידי **גולדה מאירסון** לרכך את לב האנגלים והנציב העליון שלח אווירונים עם צידה ע"מ להציל את האנשים ולהעבירם ארצה". כמו כן שלחו הבריטים שתי משחתות שפינו את המעפילים ל... **מעצר בקפריסין**. את סיפור 'רפיח' המורחב, לרבות של מפקד אחת משתי המשחתות, ראה באתר הפלי"ם.

לאחר הקונגרס חזרו יאני ובן לאתונה. בשלב זה, הגיע הלחץ הבריטי על ממשלת יוון למנוע את פעילות 'המוסד', לשיאו. "משטרת יוון מילאה הפעם אחרי פקודת האנגלים ואסרה את בנימין. הוא נאשם עפ"י החוקים הבינ"ל בשליחת אוניה שלא לפי התקן המקובל... הוא נדון ל-3 חודשי מאסר... הוא ישב שבועיים ולאחר ששילם קנס, עזב את יוון". באשר ליאני, כבר במהלך הקונגרס "הוטל עלי לצאת לצפון-אפריקה לחקור את מצב היהדות שם...".

סיכום. בשבעת חודשי פעילותו ביוון היה יאני מעורב בשיגור מעל ל-5,600 מעפילים ב-5 אוניות (+ הספינה 'רפיח' בשתי הפלגות), 2 טבעו בדרכן.

¹³. הכינוי נגזר מכינויו של יאני, 'נסיין'.

¹⁴. בבאזל הוא נפגש עם בן ירושלמי, שנבחר ע"י מעפילי 'כנסת ישראל' לייצגם בקונגרס.

¹⁵. למעט משפחה יונית אחת, שלא ראתה בעין יפה, בהמעטה, את פלישת "האורחים" לשטח המחיה שלהם.

עליה ב' – צפון-אפריקה - 1947.

השליחות לצפון-אפריקה נתקבלה ע"י יאני ברגשות מנוגדים. מחד, "כעין פיצוי על דרישותי הבלתי-פוסקות לחדור לתוך גלות זאת". מאידך, "אימה ופחד בפני הליכה לארץ זרה ורחוקה, בלי שאדענה... ולא את שפתה... "המטרה" הרשמית... הייתה לימוד החקלאות בארץ טרופית... בכיסי נשאתי כרטיס ביקור... "אגרונום אוסטרובסקי, מומחה לחקלאות טרופית"... חודשיים חיקיתי בפאריס לקבלת האשרה". יאני הגיע לאלג'יר בתחילת מרץ 1947 ועד מהרה הוא התחיל "להפציץ" את מטה 'המוסד' בפאריס בדרישות להקצות לו תקציב שיאפשר לו לארגן את התשתית הדרושה לשיגור אוניות מחופי אלג'יריה. ראוי לציין שבאלג'יר לא הוקמה תחנת אלחוט של 'המוסד'. שיחת הטלפון הראשונה נרשמה ביומן המבצעים (יומן, עמ' 38): "מ'נסין' – 15/3/47 – 500 [אלף פרנק] נחוצים עד משלוח 5 מיליון פרנק, במשך חודשיים. בתים במיליון, 4 עבור אחזקה. יכול להקים לנו בתים... מקווה להוציא ספינה בעוד כחמשה שבועות". רוב המעפילים הוברחו מטוניס ומרוקו והיה צורך לרכזם בבתיים באלג'יר עד להגעת האוניות שהוכנו בצרפת או איטליה. בהודעתו השנייה למטה ביקש 'יאני' תגבור של מדריכות להעסקת המעפילים בעת ההמתנה לאוניות (יומן, עמ' 39): "19/3/47 להודיע ל'ארצי' [אחד מכינויי שאול אביגור]... להגיש בקשות ל'שתילים' [חלוצים] בתור מורים...". כעבור שבוע דווח יאני למטה (יומן, עמ' 42): "26/3/47 – טרם קיבל את החמישים שהעברנו לו... יוכל לשלוח אנשים חודש אחרי קבלת הכסף. דרושים לו 5 'גדולים' [5 שטרות של \$1,000]... לא יוכל לגמור הכנת כלי וגם לא להוסיף... לא אוכל, לא מים... הכרחי שהכלי יבוא לכמה שעות, ייקח ויפליג. יוכל להכין כ-500 איש תוך חודש", דהיינו לסוף אפריל 1947.

הספינה 'יהודה הלוי'. באמצע אפריל 1947 דווח **שמריה צמרת** המכונה 'רודי', הממונה על שלוחת 'המוסד' במרסיי, למטה בפאריס (יומן, עמ' 56): "'רודי' – 18/4/47 - 'הסבתא' [כינוי הספינה] תוכל ללכת ליאני". בשלב זה הוחל בהכנתה בנמל מרסיי בצרפת ויאני בסיוע של **אפרים פרידמן**¹⁶, שליח 'הקיבוץ המאוחד' ו**שרקי**, יהודי מקומי החליט לאתר חוף מתאים להעלאת המעפילים לספינה: "יצאנו... במכונית לאורך החופים... אחרי שעברנו כ-170 ק"מ... נתקלנו במדרון נוח היורד לים... אדמה זו הייתה שייכת ליהודי... לרגלי המדרון... מפרץ טבעי קטן – מכאן קבענו – תצא האוניה... ירדתי למפרץ וצללתי במים, כדי למדוד את עמקם. כל הפרטים... דיברו בזכות המקום הזה". אפרים קיבל על עצמו לפרסם את דבר האפשרות לעלות לארץ ישראל "ובבתי היהודים התהלכו שמועות שהמשיח הגיע לאלג'יר וקורא לעלות לארץ ישראל... בחיפושים אחר המשיח הגיעו רבנים כבאי-כוח העיירות הקטנות. אחריהם זרם העם... ונמשכה גם נדידה אל אלג'יר... ממרוקו ותוניס".

לקראת חג הפסח ריכז יאני כ-450 מעפילים והקים מחנה בתוך מטע-פרא של עצי זית ודקל בקרבת המפרץ "למען יחוגו באוויר צח ובנופש, עליה אשר היה בה כדי לחפות על מגמת העלייה האמיתית, לבל תפורסם ברבים". רק בתחילת מאי הסתיימה הכנת הספינה בצרפת ויאני התבקש לשלוח למרסיי "מפות מדויקות שתציינה את מקום העגינה... מצאנו דייג יהודי, יליד המקום... שהכיר אמנם כל פינה בחוף זה, אך לא ידע קרוא וכתוב... והתקשה בהבנת קנה המידה". בלית בררה הוא נשלח למרסיי, אך ממרסיי דווח למטה בפאריס (יומן, עמ' 56): "28/4/47 – איש הים של 'נסין' הגיע. לא הביא את הידיעות הדרושות. מחזירים אותו ל'אטלס' [צ' אפריקה] ע"מ שיביא את הדרוש". מאחר ורב החובל של 'הסבתא' "לא הסכים לסמוך עליו נשלח אלינו רב החובל עצמו, יהודי צרפתי... שביטל את תכניתנו הנועזת להעגין אוניה ב"מפרצנו" הקטן והמסולע... הוא בחר מקום אחר בחוף פתוח וחולי ולפי פקודתו הרחקנו את מקום הטענת האנשים מרחק של כמה ק"מ מהמחנה... כדי לאפשר לאוניה עגינה נוחה".

¹⁶. **אפרים פרידמן** היה הבולט בשליחים הארצישראלים לצפ' אפריקה. תרם בשכנוע 'המוסד' לשלוח ספינות לאסוף מעפילים ישירות מחופי האזור (במקום לשלוח אותם תחילה לצרפת)

החלטה זו, שנתקבלה לאחר שהספינה יצאה כבר ב-6 במאי 1947 מנמל סט בצרפת בדרכה לאלג'יר, חייבה השגת סירה גדולה להובלת המעפילים אל האוניה, שהייתה אמורה לעגון "כשלושה ק"מ מן החוף". שכירת הסירה הוסדרה "תמורת 100,000 פרנק" (אך כשהמשכיר הגיע לחוף והתברר לו שהוא יצטרך לעשות כ-10 "נגלות", נאלץ יאני לשלם לו 500,000). בינתיים התגלתה בעיה חמורה בספינה. עפ"י נתוניה, מהירותה הייתה 6 קשר, בפועל היא עשתה 3-3.5, דהיינו, המדובר בהכפלת משך ההפלגה עם השלכות על צריכת הדלק והמזון, שלא לדבר על הסבל של המעפילים. מידע על כך דווח ממרסיי למטה (יומן, עמ' 60): "רודי' – 8/5/47 – ביחס ל'סבתא' סוכם שתמשך למרות המחסור בדלק. במקרה של צורך – תגיע עד 'רייס' [קפריסין] או תשרוף עצים", כלומר, את דרגשי השינה של המעפילים. בדו"ח הבא של 'רודי' (יומן, 10/5) נאמר ש'הסבתא' תגיע ל'אטלס' ב-10 במאי בלילה, דהיינו לאחר 6 ימים. הדו"ח מסתיים במשפט הבא: "רודי' עושה סידורים – לפחם בדרך".

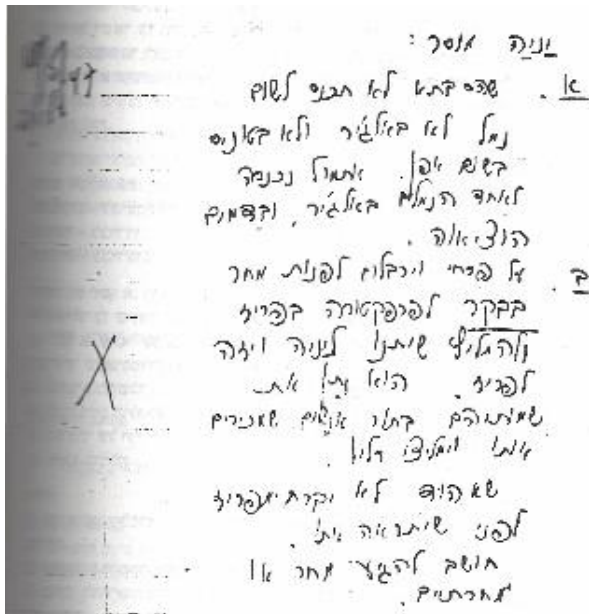
'הסבתא' אכן הגיעה לחוף אלג'יר ב-10 במאי. העלאת המעפילים החלה באותו לילה וידי יאני היו עמוסות ורטובות. "באמצע העבודה עת מחצית האנשים בלבד עלתה לאוניה והאוטו האחרון [עם אנשים] טרם הגיע... האיר זרקור את פני הים. בלית ברירה המשכנו בעבודה... אחרי... שעתיים הועלו כל 400 האיש לאוניה. לאפרים, שעמד להגיע מהמחנה בשיירה האחרונה, לא חיכיתי. פקדתי על האוניה להפליג. היא החלה לאסוף את סירותיה ולהרים את העוגן. נשארתי יחידי בחוף... הרגשתי לפתע בתינוק שוכב נרדם... קפצתי עם התינוק המימה... הספקתי להשיג את הסירה האחרונה... עליתי עם הפעוט... ומסרתיו לידיים נאמנות... והאוניה זזה. רב החובל לא הסכים עוד להוריד סירה ע"מ להחזירני לחוף... בשעה 4 לפנות בוקר הגעתי לחוף יחידי ורטוב."

"התחלתי לטפס אל הכביש... ונתקלתי בתמונה שלא פיללתי: מאות שוטרים צרפתיים... פשטו לאורך הכביש וסביבו וחיפשו... דבר-מה עלום ומסתורי. כאוצר יקר נפלתי לידם... הם התחילו לחקור אותי בתקווה להיודע ממני אחרי מה, בעצם, הם נשלחו לחפש... אני חזרתי והדגשתי כי יהודי אני... אחרי חקירה מוקדמת זו... הושיבוני בג'יפ... והובילוני לעיר הסמוכה... ואני על אף היותי רטוב ורועד מקור, נעים היה לי לחפות במאסרי על הפלגת האוניה... הייתי מאושר. באולם המשטרה מצאתי את הנשים והילדים של האוטו האחרון שאיחר להגיע... הנשים לא ידעו עדיין כי בעליהן הפליגו... ישבתי אתן ולא מצאתי להן ניחומים. יאני הגיע למסקנה שהמשטרה אינה מקשרת בין העצורים שבידיה לבין 'הסבתא', שהייתה כבר בדרכה האטית ארצה, מאידך הוא לא מצא לנכון להסביר מדוע הופרדו משפחות בתהליך העלאת המעפילים לאוניה¹⁷.

ב-12/5 דווח 'רודי' למטה שלוש פעמים (יומן, עמ' 62). (1). "הסבתא' נכנסה לנמל דורבלין בגלל סערה. חסרים לה צלחות וכפות [כנראה הכוונה למזון]... מסר פרטיה ל'ליאונרד' [איטליה] שמא תהיה אפשרות של העברה" [המזון]. מציע את 'החומה'¹⁸ לאטלס. מברר עם 'נסין'. (2). "טלפן אליו אפרים פ. מאטלס. לאחר צאת 'הזדה הלוי' נאסר 'נסין' ואתו עוד 50 מקומיים... מבקשים התערבות של 'פרחי' [עו"ד אנדרה בלומל]. על הכלי עלו סה"כ 460". (3). "אפרים טלפן שוב. המצב קצת הוקל, כי כנראה שהשלטונות אינם חושדים שהכלי [סבתא] יצא מקוויים כי בימים הקרובים ישוחררו. 'פרחי' בהתערבותו צריך לדבר על מחנה ולא על יציאה" של כלי שייט. למחרת דווח וניה הדרי (כנראה מאיטליה) למטה בפאריס (יומן עמ' 64. עמוד מקורי, שנכתב ע"י מזכיר 'המוסד', יוסף ברנשטיין) <<:

¹⁷. מקרה דומה אירע 5 חודשים לאחר מכן, כשקבוצת נערים הועלתה ראשונה על סיפון 'החלוץ' בחוף אלג'יר והספינה נאלצה לברוח. הנערים הגיעו ארצה על סיפון 'הפורצים', ללא משפחותיהם.

¹⁸. הכוונה לספינה 'יד חללי גשר א-זיב', שלא נשלחה לצפון אפריקה.

לאחר חקירתו ושחרור כל העצורים, בהתערבות מטה 'המוסד' בפאריס, טלפן יאני ב-15/5/47 למטה (יומן, עמ' 66): "1). המשטרה פיזרה את המחנה. יש הכרח לדבר עם פלבון, מזכיר המדינה [מושל צרפת באלג'יריה] הנמצא ב'נטר' [צרפת], שיתקשר עם הפרפקטורה וירשה להקים מחנה במקום אחר. 2). מבקש אינטרבנציה בקשר לויזה שלו לצרפת." יאני זומן למפגשים עם מפקד המשטרה הראשי ועם הנציב הצרפתי העליון. לדבריו הם גילו הבנה לרצון היהודים לעלות לארצם, בתנאי שהפעילות תהיה חשאית.

"הבטחנו לפנות את המחנה שעל שפת-הים, אשר הוא כקוץ בעיני הערבים, [אבל] לא יכולנו לשמור על השקט והסדר בעבודתנו כי רוח העם קצרה אחרי צאת האוניה... את הנהירה [ממרוקו וטוניס לאלג'יריה] אי-אפשר היה עוד לעצור, אך סבלנותם של אנשי השלטון לא פקעה". יאני מצא לנכון לציין "ששני האנשים האלה, אשר מחסידי אומות העולם המה, עשו למעננו תוך רצון ואמונה ולא אחת עמדו לנו במצבים קשים ביותר... בהיסטוריה של ההעפלה יזכרו עוד לשבח שמותיהם של פ. [פלבון] וב. שני ידידינו הגדולים" לאחר פינוי המחנה "עמדנו אובדי-עצות ואז הובאה לפנינו הצעה מצד... יהודי החי במרחק 40 ק"מ מאלג'יר, בכפר ברקי. אדם עני פשוט ובלתי מוכר, שהגיע אלינו והציע בלא כל תמורה ושכר את כל ביתו, חצרו ואדמתו... הייתה זו ישועה ממש".

ב-16 במאי בערב שוחח יאני עם המטה בפאריס (יומן, עמ' 67): "הוא יבוא בהקדם ל'קסוטא' [צרפת]... בטוח שאפשר יהיה להמשיך בעבודה מ'אטלס'...". כשבוע לאחר יציאתה מחופי אלג'יריה הגיעה 'יהודה הלוי' למימי סיציליה". ב-18/5 שוחח 'רודי' עם המטה בפאריס (יומן, עמ' 69): "מוסר שהודיעו מליאונרד' [איטליה] שאת 'הסבתא' עכבו [בנמל פלרמו]... רק כעבור שעה וחצי יתברר אם ישחררוה. מתברר שלאחר שהעלו עליה פחם דרשה אוכל וזה עורר חשד וגירה לחקירות. העלו עליה 70 טון ולקחו חזרה 30 טון...". למחרת דווחה **עדה סרני**, הממונה על שלוחת 'המוסד' באיטליה, למטה בפאריס (יומן, עמ' 69): "'הסבתא' נעצרה ומשמר משטרה נמצא עליה. היא נעצרה לא בגלל בקשת הפחם כי אם בגלל לכתם לקנות אוכל בחצי מיליון ליר' [לירטות, כ- \$ 800]. דבר זה עורר חשד". ב-20.5.47 דווח מ'ליאונרד' למטה (יומן, עמ' 71): "'סבתא' יצאה אתמול" מ'פארמו וב-22.5 דווח נוסף (יומן, עמ' 73): "'הסבתא' נוסעת בלווי משחתת". ב-31.5, לאחר 20 ימי הפלגה !!! נתפשה 'יהודה הלוי' ע"י הצי הבריטי ו-399 מעפיליה הועברו לקפריסין.

הספינה 'שיבת ציון'. לאחר סגירת המחנה ששירת את מעפילי 'יהודה הלוי' התרכז יאני בהקמת אתר חלופי להעלאת מעפילים: "באווירה של הסכם חשאי עם השלטונות הצרפתיים... התחלנו לחפש מקום מתאים להפלגת אוניה שנייה. היות ורוב העולים התרכזו בעיר ואנו רצינו להמעיט בהסעתם המסוכנת במכוניות לאורך החופים, אמרנו לנסות הפעם להביא את האוניה לנמל אלג'יר ממש. מאמצינו אלו עלו בתוהו... והיה עלינו לחפש מקום אחר... **שרקי** החליט לנסות לבקש את עזרתו של ידידו... חרשתן צרפתי, בעל בית חרושת למרצפות... שיאפשר לנו לאכסן את אנשינו במשך לילה אחד בבית החרושת, בעת שאוניתנו תיגש אל החוף הסמוך... הצרפתי, לא רק שהסכים להיענות לבקשת שרקי... קיבל על עצמו להוציא את התכנית לפועל...

את כל עבודות ההכנה על החוף ואת הדאגה לסירות, קיבל הוא על עצמו ואנו נסענו העירה להזמין מפאריס אוניה".

הספינה שנבחרה שכינויה היה 'אורה', הייתה בשלבי הכנתה הסופית במרסיי. ב-23.6.47 דווח 'רודי' למטה (יומן, עמ' 93): "משתדל להשיג דלק בשביל 'אורה'. בירר עם יאני ביחס לתוכנית. בשביל 'אטלס' נחוץ להעמיס עליה סירת מוטור". קושיים בהשגת הדלק ומזון עיכבו את הפלגת 'אורה'. ב-3/7 טלפן יאני למטה (יומן, עמ' 102): "הכול מוכן לעבודה. מבקש שני גדולים" [2,000\$]. בשלב זה נעשה ניסיון הזוי להשתמש ב'אורה' כפיתיון למשיכת משחתת בריטית, שעקבה אחר 'אקסודוס 47' בעת העלאת המעפילים בנמל סט. ב-10/7 דווח 'רודי' למטה (יומן, עמ' 109): "התמרון שרצה לעשות עם 'אורה' בכדי למשוך אליה תשומת לב – נכשל בגלל סערה". למחרת היום, 11/7/47 הפליגה 'אורה' לעבר אלג'יריה. בשלב זה ניסו יאני ואפרים לרתום את ראש משטרת אלג'יריה להצלחת המבצע: "יצאנו ממנו בהכרה ברורה... שאין בכוח לעזור לנו בגלוי, אולם הרגשנו שלא יזיק...". ב-15/7 בערב דווח 'רודי' למטה (יומן, עמ' 117): "בעניין אורה – העבודה תסתדר כנראה הלילה... שרקי הזעיק את אחיו... והלה העמיד לרשותנו מכונות, בלי לקבל אפילו את הוצאות הדלק. היינו מוכנים".

"בליל הגעת האוניה... שידרנו אליה את האות המוסכם מבית החרושת... בהתאם לכך הגיעה שיירת המכונות למחנה 'ברקי'... השיירה הראשונה של 300 איש זזה אל מקום העגינה כששרקי ואני נוסעים בראשה. בדרך נתגלה לעינינו... שכל מקומות המשמר הקבוע של המשטרה... היו ריקים מזקיפיהם... הכביש כולו כמו נמסר ללילה זה לרשות היהודים המעפילים לארצם... האוניה דייקה להגיע¹⁹... התחלנו בעבודה. סירה אחר סירה חתרה בשקט ובתכיפות לאוניה... עם שחר סיימנו את העלאת האנשים והאוניה הפליגה לדרכה". ב-16.7.47 דווח 'רודי' למטה (יומן, עמ' 117): " 'האורה' יצאה בשלום הבוקר בשעה 3.30 עם פחות מ-400. לא הספיקו להעלות יותר כי שתי מכונות לא הגיעו בזמן".

ב-17/7 דווחה השגרירות הבריטית ברומא למשרד החוץ האיטלקי – מכתב 389/28/47 –
"Luciana. Sailed from Marseilles on 11th July. She also may intend to embark emigrants from Italian coast".

בדרכה ארצה תוכנן להפגיש את 'אורה', ששמה הוסב ל'שיבת ציון', עם הספינה 'י"ד חללי גשר א-זיב' - 'חומה', לבצוע העברה מספינה לספינה בקרבת חופי הארץ. הממונה החדש של שלוחת 'המוסד' במרסיי, **אבי שוורץ**- 'אנדריי', התייעץ ב-17/7 עם יאני (יומן, עמ' 119): " על הכלי יותר מ-400 [ליתר דיוק, 411]. אין תינוקות ולא יכולים להיות מסיבה זו עיכובים לתכנית ההעברה. יאני מאוד בעד תכנית זו". ב-19.7.47 שוחח 'אנדרה' עם המטה (יומן, עמ' 120): " 'אורה' מודיעה כי היא מלווה ע"י 'מנוולת' [משחתת בריטית]... נמסר לו להודיע לכלים [ל'אורה' ול'חומה'] שיסדרו העברה למרות הליווי של 'המנוולת' ". ההעברה לא מומשה, בין היתר משום ששני הכלים לוו ע"י משחתות. ב-21/7 הורה המטה לשלוחת 'המוסד' באיטליה (יומן, עמ' 122): "מסרתי לו ההוראות ל'חומה' ול'אורה' על השמדת הניירות וכו' ", הכוונה למסמכים האישיים של המעפילים, מחשש שהבריטים יזהו אותם על מנת להחזירם לארצות מוצאם, כפי שניסו לעשות למעפילי 'אקסודוס 47'. למחרת היום פנה יאני למטה (יומן, עמ' 122): מבקש שאנשי 'האורה' יודיעו שהם מבולגריה. בלית ברירה מאלג'יר (עכ"פ לא להודות על מרוקו או טוניס, מכיוון שהוא חושש ששתי האחרונות יקבלו אותם חזרה). הוא סבור שאלג'יר לא תסכים לקבלם חזרה. הגדול של יאני [המושל הצרפתי] נמצא בבירה. מבקש שיפגשו אותו ויגמרו שבמקרה שינסו להחזיר את

¹⁹. שיחה עם דוד מימון, מפקד הספינה: "הדייג מצפון אפריקה, שצורף אליו ע"מ לסייע באיתור חוף ההעלאה, היה יהודי מקומי. לדבריו, האיש לא הוכיח כישורי נווט והוא, דוד, נווט את הספינה בעצמו הישר לחוף שנקבע". י. ב.

אנשי 'האורה' שעליו לא לקבלם בחזרה". לאחר ניסיון 'אקסודוס 47' הבריטים לא המשיכו ביישום מדיניות ה-Re foulment - ההחזרה הכפויה לארץ המוצא.

ב-28/7/47 השתלטו הבריטים על 'שיבת ציון' והמעפילים גורשו לקפריסין.

הערכות לספינה שלישית. ב-2/8/47, יאני הודיע למטה בפאריס (יומן, עמ' 143): מוכן לקבל מיד כלי". ארבעה ימים לאחר מכן יאני מאיץ ומודיע למטה (יומן, עמ' 148): "יש ברשותו 600 מועמדים. בטוח שאפשר לעבוד. יהיה נאלץ בקרוב לחזור הביתה ומבקש שיקבע מחליף". ואכן, מעורבותו של יאני בשיגור שתי הספינות הנ"ל נקטעה באחת עוד לפני הפלגתן לחוף אלג'יר, אך לא בשל רצונו הטבעי לחזור למשקו לאחר שלוש שנות פעילות. ב-13/8 הוא טלפן למטה (יומן, עמ' 154): "הידידים [הכוונה לראשי השלטון הצרפתי באלג'יריה] דורשים מ'נסין'... שיבוא עם כלי וייקח אנשים. התנאי - שהכלי לא יהיה מלווה ע"י 'המנוולים' [הבריטים]". ב-19/8 יאני מאיץ במטה (יומן, עמ' 160): "הידיד [כנראה המושל הצרפתי] יוצא לחופש ב-3/9. צריכים להשתדל לעשות את העבודה עד אז. בין 3/9 – 3/10 ממלא את מקומו שונא ישראל ואין 'נסין' בטוח אם יוכל להסתדר אתו". ב-25/8 יאני ממשיך להאיץ (יומן, עמ' 166): "מבקש ידיעות על 'פטר' [ספינת מעפילים לשעבר ששירתה את 'המוסד' באיטליה]. רצוי מאד שיגיע עד 3/9, אבל באין ברירה יעבוד גם אחרי 3/9". ב-28/8 מרסיי דווחה למטה (יומן, עמ' 170): "ה'פטר' הגיעה אתמול [מאיטליה]. יש קלקול במוטור" ... התיקון יארך מספר ימים... [למחרת התברר כי] אצל 'פטר' סדוק ראש המכונה. התיקונים יארכו כ-15 יום..."

בסוף אוגוסט 1947 נתבשר יאני, שבנו איתן הגיע לפראג. יציאתו מהארץ התאפשרה לאחר **שדוד'יק**, אחיו הבכור, השתחרר מהצבא הבריטי וקיבל על עצמו את עול המשק בנהלל. **אפרים דקל**, מפקד 'הבריחה' באיטליה דווח למטה ב-1.9.47 (יומן, עמ' 175): "שהוצע לו לקבל את איתן של יאני לעבודה אליו. מוכן לקבלו". ויאני דווח באותו יום למטה: "הכסף אזל... לא היה לאנשים אוכל. תובע החשת 'פטר'... ושואל מה עם ממלא מקום עבורו ודורש החזרתו המהירה הביתה". מאחר ו'הפטר' או ספינה אחרת לא היו זמינים עדיין, החליט יאני לקפוץ לפראג לראות את איתן לפני שובו ארצה.

המפגש היה קצר משום שאיתן "שאף לעבוד במרכז ההעפלה הקשה ביותר באוסטריה... מקום בו הועברו לילה-לילה מאות יהודים לאיטליה בדרכם ארצה". הייתה זו תחנת הבריחה ליד הכפר גנדנוולד באוסטריה ולדברי יאני: "רק 10 ימים הספיק איתן להלך בשלג במעברות ההרים אשר בגבול אוסטריה-רומניה [צ"ל איטליה] ולשאת על שכמו את ילדי ישראל הקטנים בדרכם לארץ. חלומו נתגשם סוף-סוף, אך נגזז מהר". באחד הלילות תקפה את המחנה קבוצת חברי אצ"ל ואיתן, שנזעק לעזרת חבריו שנפצעו, נורה בראשו²⁰. עדה סרני, הממונה על שלוחת 'המוסד' באיטליה, שפכה אור על הרקע שהוביל להתקפה: "צירוף נסיבות נוחות ועבודה מוצלחת של אנשי 'הבריחה' הקל על העברת הפליטים דרך האלפים. אלפי אנשים הגיעו לרחוב אוניונה [Via Unione 5 'המרכז לגולה'] שבמילאנו ומשם נשלחו למקומות הריכוז. בספטמבר הייתה הצפיפות במחנות רבה כול כך עד שנאלצנו להפסיק את הנדידה [מאוסטריה לאיטליה]. ההפסקה עוררה תסיסה... ובאחד הלילות תקפו כמה מהם את אחת העמדות שלנו במעבר האלפים ואחד משלושת חברי הפלמ"ח שאיישו את העמדה, נהרג". עדה אינה מתייחסת לזהות התוקפים, אך מאחר והמותקפים היו חברי 'ההגנה-פלי"ם' ניתן להבין שהיו אלו חברי אצ"ל²¹.

²⁰ .ראה באתר ההעפלה הפלי"ם את כתבתו של 'הגדעוני', **יחיאל אדמוני**, "מיומנו של 'גדעוני' תחנת גנדנוולד", שנפצע בהתקפה. לדבריו אחד התוקפים היה מיכאל דקל, לימים סגן שר הביטחון.

²¹ .עדה סרני, 'ספינות ללא דגל'. הוצאת 'עם עובד' 1975, עמ' 9-148.

את הידיעה קיבל יאני בפאריס, בדרכו חזרה לצפון-אפריקה "מסרו לי כי **משה סנה** מחפש אותי... אך נכנסתי אליו הלטמתי הבשורה כי לא לצפון-אפריקה אני חוזר, אלא עלי לחזור אל בני, על מנת לשאת את ארונו הביתה. בלילה הגעתי לאיטליה ורק שם נודעו לי מפי שאול פרטי נפילתו של איתן... יצאתי לאוסטריה. כשהגענו למחנה מצאנוהו רוגש כמרקחה. אנשיו הנסערים [עסקן] בתכניות תגמול ומלחמה באצ"ל... ביקשתי מהם והתחננתי כי יניחו לכל התוכניות, לבל יישפך כאן עוד דם יהודי... נדמה לי שדברי נשאו פרי... את בני איתן הנחתי בארון... וכפי שהיו אנשינו נוהגים לעבור את הגבול בלילות, כן חצינו אותו [לאיטליה]... בחשאי הגיע איתן לכאן ובחשאי שב... ובגניבה העלינוהו לאוניה, בה נסעתי גם אני עמו ארצה". תמה תקופת פעילותו של האיכר מנהלל בעליה ב' הימית. ב-15 חודשי פעילותו ביוון וצפון-אפריקה היה יאני מעורב בשיגור 7 אוניות, כשהוא עומד בקו המים ובשעת הצורך גם בתוכם, בעת העלאת המעפילים לאוניות.

הספינות 'הברק' ו'החלוץ'. הניסיונות להמשיך להעלות את יהדות צפון-אפריקה נמשכו ובאופן מקרי הייתי עד לפעילותו האחרונה של יאני במסגרת זו. בסוף אוגוסט 1947 נפגשתי עם איתן בפראג סמוך ליציאתי לאיטליה. הידיעה על הירצחו הגיעה אלי בעת שהמתנתי בבסיס מג'נטה לקבלת תפקיד פעיל בעליה ב'. באחד הימים נקראתי למילנו ונמסר לי שמוניתי כמלווה-מפקד הספינה 'ברק' בנמל לה-ספציה וכי בחצות הליל עלי להתייצב בפני שאול לקבלת פרטים. בדחילו ורחימו נקשתי בדלת חדרו במלון. התאורה בחדר הייתה מעומעמת והבחנתי בשני גברים מבוגרים, בלתי-מוכרים לי. בתנועת יד נרמז לי לשבת ולמשך כמה דקות איש לא פצה פה. ואז פנה אחד מהם לחברו: "יאני, זהו יהודה. הוא עומד להפליג לאלג'יר. מסור לו את פרטי אתר העלאת האנשים". האסימון נפל והבנתי ששאול ניצל את "ההזדמנות" לתדרך אותי מפיו של מי שאמור היה לקבל את פני בחוף אלג'יר. בתחילת אוקטובר הפלגתי לעבר אלג'יר. בשל תקלת מנוע בעיצומה של סערה הופנתה לעברנו 'החלוץ', גררה אותנו לסרדיניה והמשיכה במקומנו לאלג'יר²².

דבר הכותב: נושא הכתבה הינו פעילותו של **יאני אבידוב** וע"כ הרבתי לצטט את דבריו ע"מ לתת לקורא ל"היכנס לראשו" בעת התרחשות הפעילות לפני למעלה מ-60 שנה. לחיזוק הפן ההיסטורי תגברתי את דבריו ברישומי יומן מטה 'המוסד', שנכתבו בזמן אמת. י. ב-צ.

²². סיפורן המורחב של שתי הספינות מפורסם באתר הפלי"ם ההעפלה והרכש, דף 'ההעפלה מצפון-אפריקה'.